IQRO JURNALI , IQRO JOURNAL, ИКРО ЖУРНАЛИ
ISSN:2181-4341| wordlyknowledge.uz/index.php/iqro
Volume 21 Issue 2 May 2026

O'ZBEKISTONDA INKLYUZIV SUG'URTANI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Ismailova Gulruxiya Shuxratovna
O'zbekiston Respublikasi
Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi
g.ismailova@kafil.uz
https://doi.org/10.5281/zenodo.20131727

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekistonda inklyuziv sug'urtani rivojlantirish istiqbollari, uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati hamda aholining kam ta'minlangan va himoyaga muhtoj qatlamlarini moliyaviy himoya qilishdagi o'rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda inklyuziv sug'urtaning nazariy asoslari, xalqaro tajriba va milliy sug'urta bozorining hozirgi holati o'rganiladi. Shuningdek, sug'urta xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, raqamlashtirish jarayonlari, davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlari hamda mikro sug'urta mahsulotlarini joriy etish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida O'zbekistonda inklyuziv sug'urtani rivojlantirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.
Kalit so'zlar: inklyuziv sug'urta, mikro sug'urta, moliyaviy inklyuziya, sug'urta bozori, ijtimoiy himoya, raqamli sug'urta, sug'urta siyosati, O'zbekiston iqtisodiyoti.

Abstract. This article analyzes the prospects for developing inclusive insurance in Uzbekistan, its socio-economic significance, and its role in providing financial protection for low-income and vulnerable population groups. The study examines the theoretical foundations of inclusive insurance, international experience, and the current state of the national insurance market. It also discusses expanding access to insurance services, digitalization processes, government support mechanisms, and the introduction of microinsurance products. The article concludes with practical recommendations for enhancing the development of inclusive insurance in Uzbekistan.
Keywords: inclusive insurance, microinsurance, financial inclusion, insurance market, social protection, digital insurance, insurance policy, Uzbekistan economy.

Kirish

Sug'urta bozori milliy iqtisodiyotning barqaror va xavfsiz rivojlanishida muhim rol o'ynaydi, chunki u turli xatarlar oqibatida yuzaga keladigan moliyaviy yo'qotishlarni kamaytirishga xizmat qiladi. O'zbekiston sug'urta bozorida ham sezilarli o'sish kuzatilmoqda: masalan, 2021-yilda respublika bo'yicha sug'urta summasi 1 159 259,7 mlrd so'mni tashkil etib, 2020-yilga nisbatan 28,7 % ga oshgan, jami tuzilgan shartnomalar soni 6 841 354 taga yetgan. Shuningdek, sug'urta mukofotlari tushumi 3 147 105,9 mln so'mga yetganligi qayd etilgan (2021 statistika ma'lumotlari).

Shunga qaramay, sug'urta xizmatlaridan foydalanish darajasi nisbatan past bo'lib, sug'urta qamrovi ko'rsatkichlari xalqaro standartlardan ancha orqada qolmoqda. Xususan, 2020-yilda sug'urta mukofotlarining yalpi ichki mahsulotga nisbati — sug'urta penetratsiya darajasi — atigi 0,36 % ni tashkil etgani qayd etilgan. Bu ko'rsatkich O'zbekiston sug'urta bozorida xizmatlaridan keng qatlamlar to'liq foydalana olmasligidan darak beradi. Mazkur statistika jamg'armalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston sug'urta bozorida mavjud imkoniyatlar va o'sish salohiyati yirik bo'lsa ham, aholining katta qismi, ayniqsa kam ta'minlangan qatlamlar sug'urta xizmatlaridan keng foydalanmaydi. Shu sababli inklyuziv sug'urta modeli — ya'ni kichik daromadli, ijtimoiy himoyaga muhtoj toifalarni ham sug'urta tizimiga jalb etishga yo'naltirilgan

sug‘urta mexanizmlari — bugungi kunda O‘zbekiston kontekstida alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Asosiy qism

Inklyuziv sug‘urta zamonaviy moliyaviy tizimning muhim tarkibiy elementi sifatida iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, aholini ijtimoiy himoya qilish va kambag‘allik darajasini kamaytirishda muhim vosita hisoblanadi. Uning asosiy mazmuni shundan iboratki, sug‘urta xizmatlari nafaqat yuqori daromadli yoki o‘rta qatlam vakillariga, balki kam daromadli, ijtimoiy himoyaga muhtoj, norasmiy sektorda band bo‘lgan hamda an’anaviy moliyaviy xizmatlardan chetda qolayotgan aholiga ham teng ravishda yetib borishi lozim. Inklyuziv sug‘urta moliyaviy inklyuziya siyosatining ajralmas qismi bo‘lib, u sug‘urta mahsulotlarini arzonlashtirish, soddalashtirish va aholining real ehtiyojlariga moslashtirishni nazarda tutadi.

Bugungi kunda O‘zbekistonda iqtisodiy islohotlar jadallashib borayotgan bir sharoitda aholining moliyaviy himoyasini kuchaytirish masalasi alohida dolzarblik kasb etmoqda. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayonida turli iqtisodiy xatarlar, jumladan, kasallik, tabiiy ofatlar, ishlab chiqarishdagi yo‘qotishlar, daromadning kamayishi yoki ishsizlik kabi holatlar aholi farovonligiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shunday vaziyatda sug‘urta mexanizmlari iqtisodiy xavfsizlikni ta’minlashning samarali vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, sug‘urta xizmatlaridan foydalanish darajasi hali ham yetarli emas va aholining katta qismi sug‘urta tizimidan tashqarida qolmoqda.

Inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish zarurati, avvalo, mavjud ijtimoiy-iqtisodiy sharoit bilan bog‘liq. O‘zbekistonda aholining muayyan qismi qishloq hududlarida istiqomat qiladi va ularning daromad manbalari ko‘pincha mavsumiy yoki beqaror xarakterga ega. Agrar sohada faoliyat yurituvchi fermer va dehqon xo‘jaliklari ob-havo sharoitlari, tabiiy ofatlar yoki bozor narxlarining keskin o‘zgarishlari ta’sirida jiddiy moliyaviy yo‘qotishlarga duch kelishi mumkin. Shu sababli agrar sug‘urta va mikro sug‘urta mahsulotlarini keng joriy etish iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim omil bo‘ladi.

Mikro sug‘urta inklyuziv sug‘urtaning asosiy yo‘nalishlaridan biri sifatida kichik miqdordagi sug‘urta mukofotlari evaziga minimal, biroq zarur himoyani ta’minlaydi. Uning afzalligi shundaki, u aholining past daromadli qatlamlari uchun moliyaviy jihatdan qulay hisoblanadi. Masalan, sog‘liqni saqlash, hayot, baxtsiz hodisalardan sug‘urtalash, qishloq xo‘jaligi risklarini sug‘urtalash kabi yo‘nalishlarda mikro sug‘urta mahsulotlarini joriy etish orqali aholining keng qatlamlarini qamrab olish mumkin. Bu esa nafaqat individual darajada, balki makroiqtisodiy miqyosda ham ijobiy natijalar beradi, chunki sug‘urta mexanizmi orqali xatarlar taqsimlanadi va iqtisodiy zarbalar yumshatiladi.

Inklyuziv sug‘urtani rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning o‘rni beqiyosdir. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotga o‘tish jarayoni jadallashdi, mobil to‘lov tizimlari va onlayn bank xizmatlari kengaydi. Ushbu infratuzilmani sug‘urta sohasiga integratsiya qilish orqali polislarni masofadan turib rasmiylashtirish, to‘lovlarni elektron shaklda amalga oshirish va mijozlar bilan tezkor aloqa o‘rnatish imkoniyati yaratiladi. Bu, o‘z navbatida, tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradi va sug‘urta xizmatlarining ommaviylashuviga xizmat qiladi. Ayniqsa chekka hududlarda yashovchi aholi uchun raqamli sug‘urta xizmatlari katta qulaylik yaratadi.

Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari inklyuziv sug‘urtani kengaytirishda hal qiluvchi omil hisoblanadi. Sug‘urta bozorining normativ-huquqiy bazasini takomillashtirish, subsidiya va imtiyozli dasturlarni joriy etish, majburiy sug‘urta turlarini optimallashtirish hamda sug‘urta tashkilotlari faoliyatini rag‘batlantirish orqali inklyuziv sug‘urtaning institutsional asoslarini mustahkamlash mumkin. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi hamkorlik mexanizmlarini rivojlantirish sug‘urta mahsulotlarining samaradorligini oshiradi.

Inklyuziv sug‘urtaning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan aholining moliyaviy savodxonligi darajasiga bog‘liq. Sug‘urtaning mohiyati, afzalliklari va imkoniyatlari to‘g‘risida yetarli

ma’lumotga ega bo‘lmagan aholi ushbu xizmatlardan foydalanishga ehtiyotkorona yondashadi. Shu sababli ta’lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy platformalar orqali moliyaviy savodxonlikni oshirish muhim vazifa hisoblanadi. Aholining sug‘urta madaniyatini shakllantirish uzoq muddatli istiqbolda sug‘urta qamrovining kengayishiga va tizimning barqaror rivojlanishiga olib keladi.

Xalqaro tajriba shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv sug‘urta tizimi to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan taqdirda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish va kambag‘allik darajasini pasaytirishga sezilarli hissa qo‘shadi. Rivojlanayotgan davlatlarda davlat subsidiyalari asosida joriy etilgan qishloq xo‘jaligi sug‘urtasi, sog‘liqni saqlashning ommaviy sug‘urta dasturlari va mobil sug‘urta xizmatlari ijobiy natijalar bermoqda. Ushbu tajribalarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirish, milliy iqtisodiyotning xususiyatlarini inobatga olgan holda yangi sug‘urta mahsulotlarini ishlab chiqish va raqamli yechimlarni keng joriy etish orqali inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish istiqbollari kengdir.

O‘zbekistonda inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish iqtisodiy xavfsizlikni mustahkamlash, aholining moliyaviy barqarorligini oshirish va ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. Mazkur yo‘nalishda kompleks yondashuv, ya’ni institutsional islohotlar, raqamlashtirish, mikro sug‘urta mahsulotlarini kengaytirish hamda aholining moliyaviy savodxonligini oshirish choralarini uyg‘unlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

1-jadval.
O‘zbekiston sug‘urta bozorining 2025-yil statistik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkichlar	**2025 yil (joriy davr)**
Jami sug‘urta xizmatlari hajmi (yanvar–noyabr)	10,9 trln so‘m
Sug‘urta mukofotlari (yanvar–iyun)	6,23 trln so‘m
Yillik o‘sish sur’ati	46 %
Qayta sug‘urtalash ulushi	14,1 %
Hayotni sug‘urtalash ulushi	4,2 %
Eng katta ulushga ega turlar (avto, mulk, transport va boshqalar)	81,7 %

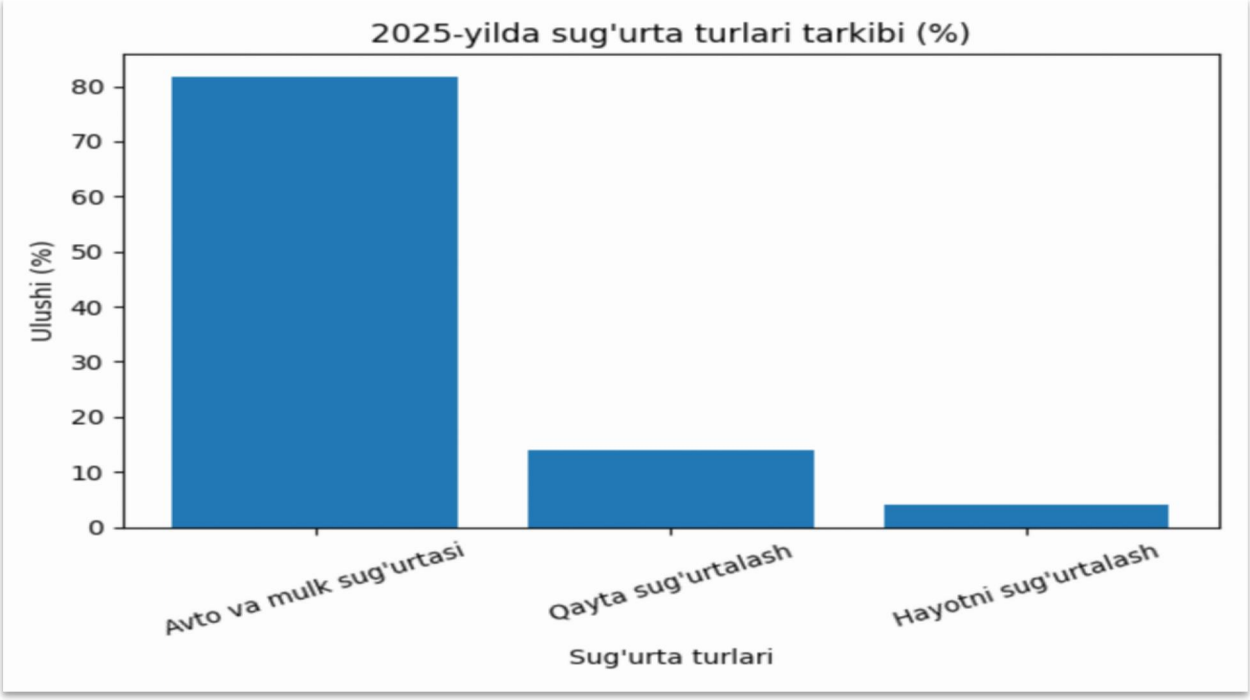
Manba: 2025-yilga oid statistik ko‘rsatkichlar O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi vakolatli organlarning rasmiy hisobotlari hamda sug‘urta bozori bo‘yicha e’lon qilingan choraklik va yarim yillik ma’lumotlar asosida umumlashtirildi.

2025-yilda sug‘urta bozorining 10,9 trillion so‘mga yetgani sohada yuqori o‘sish sur’atlari saqlanib qolayotganini ko‘rsatadi. Ayniqsa birinchi yarim yillikda sug‘urta mukofotlarining 6,23 trillion so‘mni tashkil etgani va 46 foiz o‘sish qayd etilgani sug‘urta kompaniyalari faoliyatining faollashganini anglatadi.

Biroq sug‘urta turlari tarkibiy tuzilmasi tahlil qilinganda nomutanosiblik kuzatiladi. Asosiy ulush (81,7 foiz) avtotransport, mulk va boshqa an’anaviy sug‘urta yo‘nalishlariga to‘g‘ri keladi. Hayotni sug‘urtalash ulushining 4,2 foiz atrofida qolayotgani esa aholining uzoq muddatli moliyaviy himoya instrumentlaridan yetarlicha foydalanmayotganini bildiradi.

Qayta sug‘urtalash ulushining 14,1 foizni tashkil etishi milliy sug‘urta kompaniyalarining risklarni diversifikatsiya qilishga e’tibor qaratayotganini ko‘rsatadi, biroq ichki bozorda risklarni boshqarish mexanizmlarini yanada mustahkamlash zarurati saqlanib qolmoqda.

Mazkur ko‘rsatkichlar inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish uchun katta imkoniyat mavjudligini ko‘rsatadi. Xususan, sog‘liqni saqlash, hayotni sug‘urtalash va mikro sug‘urta mahsulotlari bo‘yicha qamrovni kengaytirish orqali sug‘urta penetratsiyasini oshirish mumkin.

1-rasm. 2025-yilda O‘zbekiston sug‘urta bozori tarkibida sug‘urta turlari ulushi (foizda)

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi ma’lumotlari hamda 2025-yil yakunlari bo‘yicha sug‘urta bozori rasmiy statistik hisobotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Diogrammaga ko‘ra, 2025-yilda O‘zbekiston sug‘urta bozori tarkibida asosiy ulushni (81,7 %) avtotransport, mulk va boshqa an’anaviy sug‘urta turlari egallamoqda. Bu holat sug‘urta xizmatlariga talabning asosan majburiy va keng tarqalgan yo‘nalishlarda shakllanayotganini ko‘rsatadi. Ayniqsa, avtotransport vositalarini majburiy sug‘urtalash tizimi keng qamrovga ega bo‘lgani sababli ushbu segmentning ulushi yuqori darajada saqlanib qolmoqda. Mulk sug‘urtasi esa tadbirkorlik subyektlari va aholi o‘rtasida risklarni kamaytirish vositasi sifatida faol qo‘llanilmoqda.

Qayta sug‘urtalashning 14,1 foiz ulushga ega ekani sug‘urta kompaniyalarining risklarni boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta’minlashga intilayotganini anglatadi. Qayta sug‘urtalash mexanizmlari orqali yirik risklar xalqaro yoki ichki qayta sug‘urtalovchi tashkilotlarga taqsimlanadi, bu esa milliy sug‘urta tizimining likvidligi va to‘lovga qobiliyatini mustahkamlaydi. Biroq qayta sug‘urtalash ulushining yuqoriligi ayrim hollarda ichki sug‘urta kapitali yetarli darajada shakllanmaganini ham ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli milliy sug‘urta kompaniyalarining kapital bazasini mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri bo‘lib qolmoqda.

Hayotni sug‘urtalash ulushining atigi 4,2 foiz darajasida qolayotgani esa bozorda uzoq muddatli moliyaviy himoya instrumentlari yetarli darajada rivojlanmaganini ko‘rsatadi. Rivojlangan davlatlarda hayotni sug‘urtalash bozori sug‘urta tizimining muhim segmenti hisoblanadi va ko‘pincha umumiy sug‘urta mukofotlarining sezilarli qismini tashkil etadi. O‘zbekistonda esa ushbu ko‘rsatkichning pastligi aholining uzoq muddatli jamg‘arma va

sug‘urta mexanizmlariga bo‘lgan ishonchi va qiziqishi yetarli darajada shakllanmaganini anglatadi. Bu, ayniqsa, inklyuziv sug‘urta nuqtayi nazaridan muhim ahamiyatga ega, chunki hayotni sug‘urtalash ijtimoiy himoya va moliyaviy xavfsizlikning asosiy instrumentlaridan biridir.

Diagramma natijalari sug‘urta bozorida tarkibiy nomutanosiblik mavjudligini ko‘rsatadi. Bozor asosan an’anaviy va majburiy sug‘urta turlariga tayanmoqda, ixtiyoriy va ijtimoiy yo‘naltirilgan sug‘urta segmentlari esa nisbatan past rivojlangan. Bu holat inklyuziv sug‘urtani kengaytirish, mikro sug‘urta mahsulotlarini joriy etish, sog‘liqni saqlash va hayot sug‘urtasi yo‘nalishlarini rag‘batlantirish orqali bozorda muvozanatni ta’minlash zarurligini ko‘rsatadi.

2025-yil statistik ko‘rsatkichlari O‘zbekiston sug‘urta bozori o‘sish bosqichida ekanini tasdiqlaydi, biroq inklyuzivlik darajasini oshirish va sug‘urta mahsulotlari tarkibini diversifikatsiya qilish orqali yanada barqaror va muvozanatli rivojlanishga erishish mumkin.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2025-yilda O‘zbekiston sug‘urta bozori barqaror o‘sish sur’atlarini namoyon etmoqda va sug‘urta xizmatlari hajmi sezilarli darajada kengaygan. Biroq sug‘urta bozori tarkibiy tuzilmasi tahlili uning asosan an’anaviy va majburiy sug‘urta turlariga tayanayotganini, hayotni sug‘urtalash hamda ijtimoiy yo‘naltirilgan sug‘urta segmentlari ulushi esa nisbatan past darajada qolayotganini ko‘rsatadi.

Bu holat inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish zaruratini asoslaydi. Inklyuziv sug‘urta aholining kam daromadli va ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini moliyaviy himoya bilan qamrab olish orqali iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi. Mikro sug‘urta mahsulotlarini kengaytirish, sog‘liqni saqlash va hayotni sug‘urtalash yo‘nalishlarini rivojlantirish, shuningdek raqamli sug‘urta platformalarini joriy etish sug‘urta qamrovini oshirishning asosiy yo‘nalishlari hisoblanadi.

Shuningdek, sug‘urta madaniyatini oshirish, aholining moliyaviy savodxonligini kuchaytirish va davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish inklyuziv sug‘urtaning institutsional asoslarini mustahkamlaydi. Davlat va xususiy sektor o‘rtasidagi samarali hamkorlik, normativ-huquqiy bazani modernizatsiya qilish hamda ijtimoiy yo‘naltirilgan sug‘urta dasturlarini keng joriy etish orqali O‘zbekistonda inklyuziv sug‘urtani rivojlantirish istiqbollari kengdir.

Umuman olganda, inklyuziv sug‘urta tizimini rivojlantirish nafaqat sug‘urta bozorining barqaror o‘sishini ta’minlaydi, balki aholining moliyaviy xavfsizligini kuchaytirish, kambag‘allik xavfini kamaytirish va milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Takliflar:

1. Mikro sug‘urta mahsulotlarini keng joriy etish**.** Kam daromadli aholi qatlamlari uchun arzon, soddalashtirilgan va moslashuvchan sug‘urta paketlarini ishlab chiqish zarur. Xususan, sog‘liqni saqlash, hayot, baxtsiz hodisalar va qishloq xo‘jaligi risklarini qamrab oluvchi mikro sug‘urta mahsulotlarini ommalashtirish inklyuzivlik darajasini oshiradi.
2. Hayotni sug‘urtalash segmentini rivojlantirish**.** Uzoq muddatli jamg‘arma va himoya instrumenti sifatida hayotni sug‘urtalashni rag‘batlantirish maqsadida soliq imtiyozlari va davlat subsidiyalari mexanizmlarini joriy etish maqsadga muvofiq.
3. Raqamli sug‘urta infratuzilmasini takomillashtirish**.** Sug‘urta polislarini onlayn rasmiylashtirish, mobil ilovalar orqali xizmat ko‘rsatish va elektron to‘lov tizimlarini kengaytirish orqali chekka hududlarda yashovchi aholining sug‘urta xizmatlariga kirishini osonlashtirish lozim.

4. Sug‘urta savodxonligini oshirish dasturlarini amalga oshirish. Ta’lim muassasalari, ommaviy axborot vositalari va ijtimoiy tarmoqlar orqali sug‘urtaning afzalliklari va zarurati haqida keng targ‘ibot ishlari olib borish kerak. Moliyaviy savodxonlikni oshirish uzoq muddatda sug‘urta qamrovini kengaytiradi.
5. Davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish**.** Ijtimoiy yo‘naltirilgan sug‘urta dasturlarini ishlab chiqishda davlat va sug‘urta kompaniyalari o‘rtasida sheriklik mexanizmlarini rivojlantirish inklyuziv sug‘urtaning barqaror ishlashini ta’minlaydi.
6. Qishloq xo‘jaligi sug‘urtasini takomillashtirish**.** Agrar sohada faoliyat yurituvchi fermer va dehqon xo‘jaliklari uchun subsidiyalangan sug‘urta mexanizmlarini joriy etish orqali ularning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash zarur.
7. Normativ-huquqiy bazani modernizatsiya qilish. Inklyuziv sug‘urtani rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan byurokratik tartiblarni soddalashtirish, sug‘urta shartnomalarini rasmiylashtirish jarayonini yengillashtirish hamda iste’molchilar huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini kuchaytirish lozim.

Manbalar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF–60-son Farmoni. 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning Taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-oktabrdagi PQ–5265-son Qarori. Sug‘urta bozorini rivojlantirish va uning raqobatbardoshligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida.
3. O‘zbekiston Respublikasi. Sug‘urta faoliyati to‘g‘risidagi Qonun (yangi tahrir).
4. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi huzuridagi vakolatli organ. O‘zbekiston sug‘urta bozori bo‘yicha yillik hisobot (2024–2025-yillar).
5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Sug‘urta xizmatlari statistik to‘plami (2024–2025-yillar).
6. International Association of Insurance Supervisors (IAIS). Application Paper on Regulation and Supervision Supporting Inclusive Insurance Markets. Basel, 2017.
7. World Bank. Financial Inclusion Overview and Policy Framework Reports. Washington D.C., 2023.
8. United Nations Development Programme (UNDP). Insurance and Financial Inclusion Development Reports in Uzbekistan. Tashkent, 2020–2023.
9. Swiss Re Institute. World Insurance Sigma Report. Zurich, 2024.
10. Asian Development Bank. Financial Sector Development in Central Asia. Manila, 2022.